

OBSAH

Předmluva

1	Didaktika chemie jako vědní obor a jako předmět výuky . . .	6
1.1	K vymezení předmětu zkoumání v didaktice chemie	6
1.2	Další metodologické otázky didaktiky chemie	8
1.2.1	Vztah pedagogiky, chemie a didaktiky chemie	8
1.2.2	Vztah didaktiky chemie a ostatních oborových didaktik . . .	10
1.2.3	Struktura didaktiky chemie	11
1.2.4	Terminologické otázky didaktiky chemie	13
1.2.5	Metody výzkumu v didaktice chemie	14
1.3	Základní literatura z didaktiky chemie	15
1.4	Historický přehled vývoje didaktiky chemie	17
1.5	Současné úkoly a problémy didaktiky chemie	19
1.6	Didaktika chemie a studium učitelství	20
	Otázky a úkoly	21
2	Výchovně vzdělávací cíle a úkoly výuky chemie	23
2.1	Dílčí cíle výuky chemie vzhledem ke složce výchovy chemické	26
2.1.1	Úkoly výuky chemie při formování vědomostí žáků	27
2.1.2	Úkoly výuky chemie při formování intelektuálních dovedností žáků	29
2.1.3	Úkoly výuky chemie při formování postojů a jednání žáků . . .	30
2.2	Dílčí cíle výuky chemie vzhledem ke složce výchovy polytechnické (a pracovní).	30
2.2.1	Úkoly výuky chemie při formování vědomostí žáků	32
2.2.1.1	Osvojení základních chemickotechnických poznatků	32
2.2.1.2	Obeznamení s principy chemických výrob	33
2.2.1.3	Polytechnický obzor	35
2.2.2	Úkoly výuky chemie při formování dovedností žáků	36
2.2.2.1	Rozvíjení intelektuálních chemickotechnických dovedností . .	36
2.2.2.2	Rozvíjení elementárních manuálních dovedností chemickotechnické povahy	37
2.2.3	Úkoly výuky chemie při formování postojů žáků	37
2.3	Dílčí cíle výuky chemie vzhledem ke složce výchovy světónázorové	38

2.3.1	Dílčí cíle výchovy světonázorové (v užším smyslu)	39
2.3.2	Dílčí cíle výchovy světonázorové (v širším smyslu)	44
	Otázky a úkoly	49
3	Obsah vzdělávání a výchovy – učivo chemie	50
3.1	Didaktické zásady a učivo chemie	51
3.1.1	Zásady bezprostředně plynoucí ze stanovených výchovně vzdělávacích cílů	51
3.1.1.1	Ve vztahu k výchově chemické	51
3.1.1.2	Ve vztahu k výchově polytechnické a pracovní	52
3.1.1.3	Ve vztahu k výchově světonázorové	52
3.1.1.4	Ve vztahu k ostatním složkám výchovy	53
3.1.2	Zásady týkající se především obsahu výuky – učiva chemie	53
3.1.3	Zásady, které ovlivňují především proces výuky	57
3.1.4	Respektování hlavních didaktických zásad – pedagogických principů	57
3.2	Výběr učiva chemie	58
3.2.1	Kritéria výběru učiva chemie	58
3.2.2	Učivo algoritmického a heuristického typu	64
3.3	Uspořádání (strukturace) učiva chemie	65
3.3.1	Programování učiva chemie	68
3.3.2	Osnování učiva chemie	73
3.3.2.1	Makrostrukturální stránka osnování	73
3.3.2.2	Mikrostrukturální stránka osnování	74
3.3.2.3	Soubor volitelných a nepovinných předmětů chemické povahy	78
3.4	Dokumentace učiva chemie	79
3.4.1	Učební plány	79
3.4.2	Učební osnovy	81
3.4.2.1	K osnovám propedeutiky výuky chemie v předmětu přírodověda	81
3.4.2.2	K osnovám povinné výuky chemie na ZŠ	82
3.4.2.3	K osnovám povinné výuky chemie na gymnáziu	83
3.4.3	Učebnice chemie	85
3.4.3.1	K historii našich učebnic	85
3.4.3.2	Porovnání našich učebnic se zahraničními	90
3.4.3.3	Příprava nových učebnic chemie pro československou vý- chovně vzdělávací soustavu	92
	Otázky a úkoly	93
4	Zařízení a technické prostředky k výuce chemie	95
4.1	Odborné výukové a pomocné prostory	95
4.1.1	Odborná učebna chemie	96

4.1.2	Ostatní prostory	102
4.2	Zařízení nábytkem a energetickými zdroji	105
4.2.1	Demonstrační stůl učitele	105
4.2.2	Laboratorní stoly	106
4.2.3	Pracovní stolky žáků	107
4.2.4	Digestoř	110
4.2.5	Další specifická zařízení	111
4.2.6	Skříně vhodné pro výuku chemie	111
4.3	Technické prostředky vybavení	113
4.3.1	Různé typy tabulí	113
4.3.2	Různé typy audiovizuálních projektorů	114
4.3.3	Vyučovací stroje a výuka chemie	116
4.4	Další součásti vybavení výuky chemie	117
	Otázky a úkoly	118
5	Pomůcky k výuce chemie	119
5.1	Pomůcky předmětové (objektové)	121
5.1.1	Skutečné látky a předměty	121
5.1.1.1	Vzorky přírodnin	121
5.1.1.2	Chemikálie	121
5.1.1.3	Vzorky surovin, polotovarů, výrobků	125
5.1.1.4	Ukázky součástí technických zařízení	126
5.1.2	Laboratorní pomůcky a přístroje	126
5.1.2.1	Laboratorní pomůcky skleněné a porcelánové	126
5.1.2.2	Laboratorní pomůcky z ostatních materiálů	127
5.1.2.3	Soupravy pomůcek k demonstračním pokusům	127
5.1.2.4	Soupravy pomůcek k pokusům žáků	128
5.1.2.5	Přístroje k chemickým pokusům	134
5.1.2.6	Přístroje fyzikální a pomocné	136
5.1.3	Modely	136
5.1.3.1	Trojrozměrné modely	138
5.1.3.2	Dvojměrné modely	140
5.2	Pomůcky obrazové (ikonické)	145
5.2.1	Zdánlivě trojrozměrná zobrazení	145
5.2.2	Dvojměrná zobrazení skutečná	145
5.2.3	Dvojměrná zobrazení promítaná	151
5.2.3.1	Diapozitiv – diapás (diafilm)	151
5.2.3.2	Transparent	152
5.2.3.3	Film	154
5.3	Pomůcky zvukové (fonické)	155
5.4	Pomůcky písemnostní (literární)	156
5.4.1	Učebnice a texty tradiční a programované	156

5.4.2	Učebnice a texty pracovní	159
5.4.3	Texty pomocné a doplňkové	160
	Otázky a úkoly	162
6	Formy výuky chemie	163
6.1	Formy povinné výuky chemie	164
6.1.1	Vyučovací hodina (hodina základního typu)	164
6.1.1.1	Výuka s demonstračním pokusem učitele	165
6.1.1.2	Výuka s demonstračním pokusem žáka	166
6.1.1.3	Výuka s frontálními pokusy žáků	166
6.1.1.4	Výuka se simultánními pokusy žáků	167
6.1.1.5	Výuka s dílčími pokusy žáků	168
6.1.2	Laboratorní cvičení	169
6.1.2.1	Výuka s dílčími pokusy žáků	171
6.1.2.2	Výuka s různými (samostatnými) pokusy žáků	171
6.1.3	Chemická exkurze	172
6.2	Formy volitelné výuky chemie	174
6.3	Formy nepovinné výuky a zájmové činnosti v chemii	175
6.3.1	Chemický zájmový kroužek	177
6.3.2	Chemický doučovací kroužek	179
6.3.3	Chemická besídka	180
6.3.4	Chemická olympiáda	182
6.3.5	Individuální konzultace	184
6.3.6	Individuální samostatné práce	184
6.3.7	Rozhlasové a televizní (filmové) kursy	184
6.3.8	Programované kursy a kursy na vyučovacích strojích	184
	Otázky a úkoly	187
7	Metody výuky chemie	188
7.1	Slovní, názorné a praktické metody výuky chemie (bez chemického pokusu)	191
7.1.1	Slovní metody výuky chemie	191
7.1.1.1	Mluvený projev	191
7.1.1.2	Psaný (tištěný) projev	192
7.1.1.3	Grafický projev	195
7.1.2	Názorné metody výuky chemie	200
7.1.3	Praktické metody výuky chemie	202
7.1.4	Metody slovní, názorné a praktické souborně	204
7.2	Praktické, názorné (a slovní) metody výuky chemie s využitím chemického pokusu	206
7.2.1	Chemický pokus a učení žáků	208

7.2.1.1	Pokusy zjišťující	209
7.2.1.2	Pokusy dokládající	211
7.2.2	Typy pokusů ve výuce chemie	212
7.2.2.1	Chemický pokus a didaktické fáze výuky chemie	213
7.2.2.2	Kvalitativní a kvantitativní pokusy při výuce chemie	214
7.2.2.3	Pokusy makrotechnikou, semimikrotechnikou a mikrotechnikou	215
7.2.2.4	Chemický pokus a formy výuky chemie	215
7.2.3	Chemický pokus a zvyšování jeho názornosti	217
7.2.3.1	Zvýraznění pokusů organizačně technickými opatřeními	217
7.2.3.2	Zvýraznění pokusů optickými metodami	218
7.2.3.3	Zvýraznění pokusů speciálními přístroji a zařízeními	219
7.2.4	Záznam o chemickém pokusu	220
7.3	Zaměření metod výuky chemie k aktivní, samostatné a tvořivé práci žáků	225
7.3.1	Klasifikace metod výuky chemie vzhledem ke stupni jejich zaměření na aktivní, samostatnou a tvořivou práci žáků	226
7.3.2	Metody (učivo) předkládající	228
7.3.3	Metody (k učení) navádějící	230
7.3.4	Metody (k učení) podněcující	233
	Otázky a úkoly	240
8	Učitel a žák při výuce chemie. Výchovně vzdělávací proces v chemii	242
8.1	Cílevědomé plánování a řízení výuky chemie	242
8.1.1	Celoroční plán výuky chemie	244
8.1.2	Plány tematických celků výuky chemie	245
8.1.3	Plány vyučovacích hodin chemie (přípravy na hodinu)	249
8.1.4	Další podklady pro plánování a vedení výuky	252
8.2	Zvláštnosti osvojování a upevňování učiva při výuce chemie.	255
8.2.1	Motivace učení žáků v chemii	255
8.2.1.1	Homogenní motivace výuky chemie	255
8.2.1.2	Heterogenní motivace výuky chemie	257
8.2.2	Cílová orientovanost učení žáků v chemii	257
8.2.3	Zvláštnosti osvojování učiva v chemii	258
8.2.3.1	Respektování vývoje žáků z hlediska jejich specifického způsobu recepce učiva chemie	259
8.2.3.2	Respektování některých didaktických zásad při osvojování učiva chemie	260
8.2.3.3	Osvojování učiva chemie a odborná terminologie	261
8.2.4	Zvláštnosti upevňování učiva v chemii	262
8.2.4.1	Opakování učiva chemie	262
8.2.4.2	Využívání a procvičování učiva chemie	263
8.2.4.3	Utrdňování a zpřehledňování učiva chemie	265

8.3	Zvláštnosti kontroly a hodnocení výsledků výuky chemie . . .	266
8.3.1	Metody zjišťování diagnostických údajů (zkoušení) v chemii . . .	267
8.3.1.1	Ústní zkoušení v chemii	267
8.3.1.2	Písemné (a grafické) zkoušení v chemii	268
8.3.1.3	Praktické zkoušení v chemii	277
8.3.2	Hodnocení výsledků pedagogické diagnostiky v chemii	278
8.3.2.1	Racionalizace zkoušení a rychlá realizace zpětné vazby	279
8.3.2.2	Objektivnost zkoušení a klasifikace žáků	282
8.4	Odpovědnost učitele za průběh a výsledky výuky chemie	285
8.4.1	Vyvození důsledků z hodnocení výsledků výuky chemie	286
8.4.2	Zákonná odpovědnost učitele chemie	292
8.4.3	Odpovědnost učitele chemie za zařízení a vybavení výukových prostor	293
8.4.4	Odpovědnost za chemické sbírky a za jejich používání	296
8.4.4.1	Jedy a látky škodlivé zdraví	296
8.4.4.2	Hořlaviny	298
8.4.4.3	Manipulace s plyny v tlakových lahvích	300
8.4.5	Odpovědnost učitele chemie za bezpečný průběh výuky	300
8.4.5.1	Organizačně technická opatření	301
8.4.5.2	Metodická opatření	302
8.4.5.3	Opatření k odstranění důsledků případných nehod	303
	Otázky a úkoly	306
	Seznam citované literatury	309
	Rejstřík	322